

DOI 10.36074/logos-04.04.2025.058

МОТИВАЦІЯ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Патен Ірина Михайлівна¹, Патен Святослав Ігорович²

1. канд. філол. наук, доцент, доцент кафедри української мови
Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, УКРАЇНА
ORCID ID: 0000-0001-8706-6149

2. здобувач фахової передвищої освіти
Дрогобицький фаховий коледж нафти і газу, УКРАЇНА

Проблемі мотивації та мотивам поведінки людини присвячено чимало наукових робіт як вітчизняних так і закордонних учених.

Тривожні статистичні сигнали сучасної школи засвідчують, що відсоток здобувачів, які успішно засвоюють загальноосвітню програму, сягає лише 20 %. Над проблемою зацікавленості здобувачів освіти до навчання працюють провідні психологи й педагоги. Найкращим учителем вважають того, хто пробуджує у здобувачів освіти бажання вчитися. Відомо, що успіхи будь-якої діяльності залежать насамперед від мотивації, а не від здібностей і знань. Що вищий рівень мотивації дитини, то вищих результатів вона досягне. Часто констатуємо той факт, що діти не хочуть вчитися; можуть, мають певні задатки, але не мають бажання вчитися. Відтак у них не сформовані потреби у знаннях, відсутній інтерес до навчання.

Сучасний вчитель повинен не тільки передати школярам знання, а викликати у них пізнавальну чи практичну активність. Важливою часткою такої активності є мотивація. На жаль, найчастіше вчителі недооцінюють значення мотивації навчання і використовують тільки зовнішню мотивацію (нагороди, високі бали, покарання), яка пригнічує особистість учнів, знижує їхній інтерес, а відтак має негативний вплив, як на якість процесу навчання, так і на мотиваційну сферу навчання. Не можна успішно навчати дітей, якщо у них відсутній інтерес до навчання і вони не усвідомлюють потреби у знаннях.

Мотивація – базове поняття психології, яке використовують для тлумачення рушійних сил діяльності, поведінки людини.

SECTION 24.
PÉDAGOGIE ET ÉDUCATION

Уперше природу мотивації почали досліджувати філософи Давньої Греції та Риму: Аристотель, Платон, Сократ, Квінтіліан. Саме вони вважали людину унікальною істотою, яка не має спільностей з тваринами. Тож уважали, що мотивація поведінки людини пов'язана з її розумом і волею. У своїх працях античні філософи також пояснювали природу людських вчинків у різних ситуаціях, особливо під час навчальної діяльності.

У середині XIX століття теорія Дарвіна звела до мінімуму відмінність між людиною і твариною, що змінило напрям досліджень: учені вивчали розумні форми поведінки тварин і рефлекси та інстинкти людей, які розглядали як мотиваційні фактори. При цьому науковці стверджують, що мотивація поведінки людей і тварин є нерівноцінною: поведінка людини пов'язана з мотивацією, де провідну роль відіграють психологічні механізми, адже людина свідомо аналізує ситуацію, вибирає мету і будує план дій.

Згодом сучасні психологи використовували термін «мотивація» для пояснення причини поведінки людини.

Вітчизняна та закордонна психолого-педагогічна література налічує близько 50 різних концепцій мотивації, а відтак по-різному тлумачить сутність цього феномену: це «казуальність (провідна сила усіх змін), яку можна побачити зсередини» (А. Шопенгауер); «система мотивів, що визначає конкретні форми діяльності або поведінки людей» (В. Войтко); «система мотивів або стимулів, які спонукають людину до конкретних форм діяльності або поведінки» (С. Гончаренко), «процес вибору між різними можливими діями, що регулює і спрямовує дію на досягнення специфічного для цього мотиву цільового стану і підтримує цю спрямованість» (Х. Хекхаузен); «родове поняття для визначення всієї сукупності факторів, механізмів і процесів, що забезпечують виникнення на рівні психічного відображення спонук до життєво необхідних цілей, що спрямовують поведінку із задоволення потреб» (В. Вілюнас); «сукупність стійких мотивів ... з-поміж яких виокремлюється домінантний, такий, який зумовлює вид діяльності людини, виражає її спрямованість, напрям розвитку» (К. Платонов); «процес спонукання себе та інших до діяльності для досягнення особистих цілей або цілей організації» (М. Маскон, М. Альберт); «загальна назва для процесів, методів, засобів спонукання учнів до продуктивної пізнавальної діяльності, активного освоєння змісту освіти» (І. Підласий). Як бачимо, проблема мотивації зацікавила представників різних психологічних напрямків та шкіл. Її розглядали як «енергетичне джерело активності» (З. Фройд), «ієрархію спонукань, психічних проблем» (А. Маслоу), «сила відповідної дії з високим та низьким рівнями» (Дж. Доллард, Н. Міллер) тощо.

Л. Дзюбко та Л. Гриценюк вважають, що мотивація – процес спонукання до діяльності й спілкування задля досягнення певних цілей. При цьому виокремлюють такі спонукальні аспекти мотивування, як мету і потребу. Потребу людини зумовлює внутрішній стан, а мету формують зовнішні чинники мотивації, такі як інтереси, цінності, цілі, ідеали тощо [3]. Мотивацію навчання учені тлумачать як процес дії мотивів, який виражає спрямованість особистості активно засвоювати зміст освіти, визначає її діяльність, формується у процесі виховання. Тож навчальна мотивація спонукає здобувачів освіти до продуктивної пізнавальної діяльності, сприяє активному засвоєнню змісту освіти різними методами, прийомами, засобами навчання [5].

Український (педагогічний) словник визначає мотивацію як «систему мотивів або стимулів, які спонукають людину до конкретних форм діяльності або поведінки» [2].

Найточніше, на думку Н. Арістової, тлумачить мотивацію В. Асєєв, який вважає, що мотивація пов'язана з емоціями людини, і неможлива за межами емоційної сфери. Водночас учений розмежовує позитивну та негативну мотивацію залежно від того «чи перебуває дія, яку провадить індивід, та взаємодія, в яку він потрапляє, у позитивному або негативному відношенні до його потреб, інтересів, настанов» [1]. Схоже знаходимо у працях С. Занюка, який також поділяє мотивацію на позитивну та негативну. Негативна мотивація – «спонукання, яке може бути зумовлено розумінням деяких незручностей, покарань, що можуть трапитись у разі невиконання діяльності. Передчуття неприємностей і покарань – ось що стимулює до активності під час дії негативної мотивації» [4]. Не всі науковці підтримують думку В. Асєєва, С. Занюка щодо позитивної та негативної мотивації, і стверджують, що позитивною чи негативною може бути поведінка чи діяльність людини, тому мотивація – «сукупність мотивів поведінки та діяльності» (В. Ковальов).

Більшість вважають мотивацію складною, неоднорідною, багаторівневою системою спонукань, яка містить ідеали, потреби, установки, мотиви, емоції, інтереси, цінності тощо.

Розуміння мотивації як детермінації поведінки людини дає змогу науковцям виокремити внутрішню і зовнішню мотивацію. Внутрішню мотивацію називають джерелом розвитку людини як особистості. Саме внутрішня мотивація стимулює людину до досконалості, натомість зовнішня мотивація орієнтована на досягнення особистісних цілей людини. Під зовнішньою мотивацією розуміють ті мотиви, які виявляються за межами особистості та за межами її діяльності: осуд, страх, прагнення до комфорту самовизначення, самовдосконалення, саморозвиток, обов'язки перед

SECTION 24.
PÉDAGOGIE ET ÉDUCATION

батьками та суспільством, прагнення отримати хороші оцінки, похвалу, уникнення неприємностей від вчителів, батьків тощо.

Проаналізувавши різні тлумачення «мотивації», висновуємо, що мотивація займає вагомe місце в організації особистості, також це одне з важливих понять, яке використовують для пояснення рушійної сили і спрямованості її поведінки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- [1] Арістова Н. (2015). Формування мотивації вивчення іноземної мови у студентів вищих навчальних закладів: монографія.
- [2] Гончаренко С. (1997). Український педагогічний словник.
- [3] Дзюбко Л., Гриценко Л. (2009). Мотивація навчальної діяльності як психологопедагогічна проблема. *Психолінгвістика*, 4, 33–43.
- [4] Занюк С. (2002). Психологія мотивації.
- [5] Телецька А. (2021). Поняття про навчальну мотивацію в психолого-педагогічній літературі: *матер. наук. конф. проф.-викл. складу, наук. прац. і здобув. наукового ступеня за підсумками науково-дослідної роботи за період 2019–2020 рр. (квітень – травень 2021 р.)*.